

Како до новог концепта одбране земље

Проф. др *Милан Вучинић*

Радикалне промене до којих је дошло насилним редуковањем СФРЈ на СРЈ и настанком нове констелације, у којој се ова нова држава нашла с обзиром на опште карактеристике њеног војно-политичког положаја и услед великих промена у њеној привредној, демографској и политичкој структури, настала је неотклоњива потреба да се приступи изградњи новог система одбране земље. Да би се могао конституисати и развијати нови и за све прилике примерени систем одбране неопходно је да се претходно дефинише његова основа (платформа) – концепција одбране.

Начела која у својој укупности треба да чине нови концепт одбране СРЈ треба да буду резултанта изведена из свих релевантних општих, унутрашњих и спољних чинилаца. Да би постала обавезујућа основа за изградњу новог система одбране земље, треба да буду уздигнута на највиши правни ниво, тј. да се на одговарајући начин изразе у свим решењима која се установљавају као трајна, а односе се на место и улогу државних органа и свих других носилаца права и дужности у одбрани земље.

Како предстоји уставна реформа и ревизија закона ради усаглашавања с Уставом, то је неопходно предузети одговарајуће мере да се обухвати и правна проблематика из области одбране. Од тога како ће дефинитивно бити уређени односи међу републикама и република према савезној држави зависи карактер и квалитет одбране земље. То значи да се захтеви одбране морају респектовати у процесу уставне реформе, јер се само тако може обезбедити да СРЈ гарантује одбрану земље и да у тој својој функцији може припремити, мобилисати и ефикасно ангажовати све људске и материјалне потенцијале земље и њен укупни простор онако како то захтевају околности у којима се земља може налазити када буду угрожени њена сувереност, независност, територијални интегритет и уставни поредак.

Наша теоријска мисао има важан задатак да доприноси одговору на многобројна питања која се, као начелна и актуелна, односе на одбрану земље. Тих питања је много, а бројна од њих су – нова. По својој структури, она су веома слојевита. На једној страни, ради се о проблемима највишег ранга (стратегијски проблеми), а на другој, о питањима прагматичне природе (оперативна, организациона и др.). Већина чинилаца који су релевантни за концепт и систем одбране сада

је радикално измењена или сасвим нова. Стога је неминовно тражење одговора на питање шта нам таква констелација налаже да чинимо у области одбране – њене политике, концепције, система и њеног стања. Та констелација је такође слојевита: чине је унутрашњи и спољни чиниоци, који су у много чему измењени, а неки од њих и радикално. Услед тога производе (еманирају), појединачно и у целини (у свом укупном резултату), постулате кардинално важне за политику и праксу одбране.

Сада више ништа није исто као што је било пре годину – две дана. Разуме се, не ради се о променама које су последица природне еволуције чинилаца релевантних за концепт наше одбране. Напротив, ради се о њиховим радикалним променама, које би се, с обзиром на своју изненадност и брзину (експанзивност), могле означити и као – турбулентне. Укупну ситуацију отежава околност да турбулентност тих чинилаца није довршена, па је неизвесно колико ће такво стање трајати, какав ће њихов укупни резултат бити. Све је, дакле, у интензивној динамици, која уз то има негативан предзнак.

Наведена констелација једнако се односи на спољне и унутрашње чиниоце. Јер, чињеница је да је однос нашег ближег и даљег окружења према нама још увек недефинисан. За сада је извесно да је општи тренд деловања тих чинилаца по нас све неповољнији, како за унутрашњи, тако и за спољни простор. У условима када ни једно ни друго стање није макар стало на генералном нивоу и када су још веома активни и, по свему судећи, веома јаки генератори њихове даље негативне експанзије веома је тешко дефинисати као извесно стање у вези с било којим већим проблемом. У таквим околностима пресудно је значајно свако настојање да се експанзија негативног у стању тих чинилаца заустави или ублажи. При томе, наша моћ да утичемо извеснија је у односу на унутрашње неповољне чиниоце. Тако остварени резултати на унутрашњем подручју могу постати значајни чиниоци нашег утицаја на спољно окружење.

Насталим променама мора се прилагођавати систем одбране земље. Шта више, због њихове радикалности мора се редефинисати укупни концепт одбране да би се на тој основи успоставио одговарајући систем одбране и водила одговарајућа практична политика одбране. Генерални, дефинитивни концепт одбране, који би био општа платформа за успостављање и развој система одбране, није могуће установити у свему у постојећим околностима, а разлози су како спољне, тако и унутрашње природе. На спољњем плану још се нису дефинитивно откриле (не барем у овом тренутку) конкретне намере спољних сила према СРЈ, пре свега према Србији. На унутрашњем плану, такође, још увек није сасвим извесно много тога у вези с карактером државе.

На спољњем плану, дакле, још увек не зна се који су прави мотиви укупне политике која се води према СРЈ и шта њој конкретно жели

да се постигне. Истина, постоје историјске константе које се настављају, што управо доказује њихово постојање. У односу на збивања у прошлости, сада је ситуација још сложенија. Јер, земље које су биле традиционални непријатељи Србије и Црне Горе, односно стварања Југославије, сада су то знатно више него 1918. године. У њима су се задржале старе аспирације према нашим земљама, које се непрекидно потврђују, а у одређеним приликама отворено манифестују као дефинисани политички циљеви иза којих наступају армаде. Албанија, Бугарска, Мађарска, Аустрија, Италија, Немачка и Турска јесу државе таквих аспирација. Оне цене да им је за остварење њихових виталних циљева ситуација повољнија него икада раније, јер рачунају да би те циљеве, или макар део њих, могле остварити, на овакав или онакав начин, под окриљем политике Савета безбедности УН, односно КЕБС-а. Ситуација за то је сада заиста повољнија, између осталог и због тога што су сада јаче него што су биле у Првом светском рату, односно 1941. године. С друге стране, њима одговара и за нас неповољна околност што су земље наши традиционални савезници, пре свега САД, Велика Британија, Француска, па и (официјелна) Русија, активни носиоци неправедне политике према СР Југославији.

Лом светског социјалистичког система радикално је променио политичке, па тако и војно-политичке прилике, које карактерише успијање САД на позицију једине, апсолутно водеће светске силе, без конкуренције у војно-политичкој моћи. Била би велика илузија мислити да САД неће искористити такву своју позицију. Совјетски Савез се распао. Русија је немоћна, а још се није конституисала коалиција која би политички, економски и војно могла озбиљно конкурисати Сједињеним Државама. Док се такав ривал не појави на планетарној сцени извесно је да ће САД журити у настојању да своје позиције учврсте и искористе. У логици таквих амбиција је да се свака прилика користи за побољшање својих позиција. А те прилике могу бити како оне које су као неуралгичне настале под утицајем САД, тако и оне које су то постале под утицајем других околности, па и унутрашњих. Тако се понаша сила која има планетарне аспирације. У односу на наше прилике, амбиције САД потенциране су околношћу да се ради о простору чији је геостратегијски положај особито значајан, што је његова вековна карактеристика. Отуда, било би нелогично да се тако важно подручје нађе изван пажње, интереса и аспирација САД. Док су год у позицији велике силе, наша геостратегијска позиција биће њихова преокупација. Отуда није требало очекивати да ће се оне дистанцирати од збивања на југословенском простору. Напротив, оне ће учинити све што сматрају да је допуштено великој сили како би се проблеми на овим просторима „средили“ сагласно њиховим интересима.

Како се овде укрштају интереси и мноштва других држава, поготову оних које имају традиционалне аспирације према деловима југословен-

ског простора, САД имају их у виду – и на њих рачунају као на генераторе који покрећу и мотивишу те земље да се приклоне њиховој политици. Оне ће им бити лојалне све док се надају да ће им таква политика омогућити остварење потпуних или макар редуцираних аспирација. Сједињене Америчке Државе неће пропустити прилику да на рушевинама претходне Југославије профитирају и тако што ће настојати да искористе аспирације свих држава које се грабљиво понашају, дозвољавајући им, при томе, само онолико колико могу да рачунају на узврат с њихове стране. У сваком случају, нови односи на југословенском простору неће моћи да се успоставе независно од интереса САД. Разуме се, воља за те интересе није свемоћна. Њен домаћај зависи и од учинка друге стране – народа и државе у односу на које се та политика води и чије интересе погађа.

За садашњи положај СР Југославије изузетно је значајна и околност да су се у њеном непосредном окружењу појавиле нове државе, настале сецесијом од СФРЈ, које су непријатељски расположене према њој. Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија нису наклоњене СРЈ, а нарочито не Србији, па на такав њихов однос свакако рачунају сви наши противници. У овом тренутку немамо савезнике, барем не официјелне у лицу неке државе. Међутим, надамо се да је другачије с наклоношћу народа, па и у оним државама чија нам је званична политика најмање наклоњена. Осим тога, за наш војно-политички положај, па тако и на одговор на питање новог концепта одбране, непосредно утиче и чињеница да потенцијални агресори на СРЈ располажу разноврсним арсеналом савремених средстава и снага који им омогућавају мноштво облика дејстава – од класичних до најновијих, што снажно потенцира потребу за успостављањем еластичног система одбране који би био кадар да се прилагођава свим варијантама агресије према нама. Сада се с великом пажњом мора узети у обзир, као већ веома важан чинилац, и информативни рат.

Друга сфера догађања, односно чинилаца који значајно утичу на решавање наведених проблема јесу прилике у самој земљи. Наиме, услед познатих збивања, Југославија је као држава редуцирана, у односу на претходну, на нешто мање од половине становништва и на нешто мање од половине територије, што би се могло рећи и за приближно стање економског потенцијала. Тиме је изгубила примат највеће државе на Балканском полуострву и нашла се у кругу малих земаља. Геоstrateгијски аспект величине и положаја СРЈ карактеристичан је, међутим, по томе што се ради управо о делу територије СФРЈ који је карактерисао њен геостратегијски положај. При томе је нарочито важна околност да се ради о територији према којој одавно постоје освајачке претензије, а уз то је она матична држава Срба и Црногораца. Тако је остала на путу традиционалних претензија према Истоку и задржала функцију Пијемонта у односу на Србе ван Србије.

Актуелне политичке прилике на подручју СРЈ још нису ни стабилизоване, ни дефинитивне, плановима спољњег и унутрашњег порекла доводи се у питање и само постојање СРЈ као државе Срба и Црногораца, а жестоко су супротстављене снаге које настоје да учврсте СРЈ и оне које је оспоравају. Ситуација је веома сложена, и то са било којег становишта – од идеје о заједничкој савезној држави Србије и Црне Горе, па до њеног карактера. Све то се дешава и поред тога што је та држава већ конституисана и што је заживела, представљајући континуитет СФР Југославије. Наиме, неке политичке снаге оспоравају потребу за постојањем такве државе, а неке су за њу, али су радикално подељене око питања каква она треба да буде – федеративна у традиционалном смислу или, пак, ближа конфедерацији. Међу нерешеним питањима је проблем унутрашње организације СР Југославије. Шта више, неке снаге постављају питање колико ће саставне републике бити међусобно блиске, односно подударне с обзиром на своје унутрашње економско и политичко устројство. Још увек није решено питање односа републичких и савезних органа, па у оквиру тога ни питање коме припада супрематија закона – републици или савезној држави. Сада се та ситуација рељефно манифестује у савезном и републичким уставима. Њихова неподударност је толика да се уставна реформа у земљи сматра веома актуелном. За сада се не може проценити ни платформа, ни генерална интенција, нити коначни резултат такве реформе јер још није изванредан ни степен политичке спремности да се она оствари. Стога довршавање процеса целовитог конституисања савезне државе следи тек после постизања сагласности, уколико се постигне. Све то има вишестрани значај за питање одбране, јер се она мора засновати, као константан и целовит друштвени однос, на истоветан начин у читавој земљи.

Оно што је несумњиво дефинитивно јесте већ скоро радикалан разлаз са основама ранијег друштвено-економског и друштвено-политичког система. Тај процес, истина, још није у свему довршен, али је одмакао толико да се може констатовати да је остварен значајан преокрет у обе области.

На питање какав нам концепт одбране одговара веома је тешко одговорити, јер су у нас још увек интензивне промене у свим областима друштвених односа, а не прате их у довољној мери одговарајуће правне норме. Изван тог процеса промена није остала ниједна област друштвених односа, а он има витални значај за будућност земље управо стога што те промене, будући да су радикалне, опредељују и карактер њене одбране, и то комплексно: као концепт, као систем, као политику и као квалитет одбране, тј. њену моћ.

Наше стање најбоље илуструје бурна политичка стварност, коју карактеришу оштри судари веома различитих ставова о најважнијим питањима. У трагању за новим концептом одбране веома је важно и

питање наше способности да све те околности поуздано идентификујемо, објективно спознамо и да их вредносно посматрамо у контексту питања шта у целини значе за одбрамбену способност земље. При томе, треба узимати у обзир најмање две стране тога процеса промена и догађања: какав ће коначно бити њихов резултат и колико ће тај процес трајати. Оба питања су нарочито актуелна због околности да постоји мноштво политичких идеја, планова и интереса бројних, међусобно политички веома подељених снага, које су, често, и у веома оштром међусобном сукобу. За нас је то отежавајуће стога што смо тек однедавно прешли на политички и економски плурализам. У амбијенту оштре политичке подељености тешко је очекивати сагласност чак и око највиталнијих, тзв. националних интереса, односно око тога шта су витални интереси државе и како их треба остваривати и бранити. Погледи су различити о свим питањима, па и о спољној политици, која имају велики значај и за политику одбране. Међу нарочито актуелна питања спадају и односи према Србима ван Србије. Различити су политички погледи и на питање Косова и Метохије, Санџака и Војводине. Веће националне мањине су у плановима спољашњих снага у свим случајевима усмерене против било какве Југославије, или се чине настојања да се тако усмере. При томе, треба узимати у обзир чињеницу да националне мањине у СРЈ чине више од два милиона њених становника. Оне се политички подстичу на деструктивно деловање, што је нарочито изражено у случају Шиптара. Њихова политичка опструкција према СРЈ, а посебно према Републици Србији, озбиљан је политички и одбрамбени проблем. Јер, док траје радикална опструкција према СРЈ, коју чини тако велики део становништва, то ће бити чинилац озбиљне политичке дестабилизације земље. Уз то, на такво понашање („пета колона“) рачунају сви потенцијални агресори, па је и то питање важно за одлуку о концепту одбране. Јер, ради се о великом броју грађана на чију лојалност СРЈ не може да рачуна, па ни у вези с тако важним питањем као што је одбрана земље, која се нужно заснива на патриотизму њених грађана. Тај ће проблем, по свему судећи, још дуго трајати. Полазећи од садашњих прилика на Косову и Метохији, реално је рачунати да ће таква политичка усмереност великог дела Шиптара чинити неуралгичну тачку на нашем простору и може се рећи да би се у случају рата радило о бреши која би нужно ангажовала наше велике војне потенцијале. То би била још и блажа варијанта могуће ситуације. Тежа варијанта би била ангажовање тих потенцијала, у случају агресије, на страни агресора. Тада би се радило о посебном, унутрашњем фронту непосредно повезаном са снагама агресора. Према садашњим политичким приликама на Косову и Метохији, а с обзиром на политику Албаније према СРЈ, као и на калкулације других сила, реална је процена да се политичке прилике на тим подручјима дуго неће консолидовати толико да се то подручје може сматрати одбрамбено поузданим.

Јер, ради се о великом географском простору и великој демографској целини која радикално одудара од општих прилика у земљи, па је питање колико ће општа начела одбране земље бити примерена за то подручје. Наиме, сецесионистичком индоктринацијом је освојена и формирана политичка свест забрињавајуће великог дела шиптарског становништва на Косову и Метохији.

Садашње економске и социјалне тешкоће, које ће неминовно дуже потрајати, морају се оцењивати с највећом пажњом. Наиме, непријатељ рачуна на њих и намерно их потенцира ради компликовања ситуације у земљи и, на тој основи, слабења њене моћи отпора.

Дакле, услед радикалних промена до којих је дошло у геостратегијском положају земље, њеној просторној величини, демографској и економској снази и политичким приликама, морамо ценити њихове последице по одбрамбену способност земље и трагати за одговарајућим концептом одбране. Додатна је тешкоћа што то морамо остварити у условима који нашу одбрану чине не само сложеном већ и веома актуелном и због којих се, упоредо с конституисањем новог система одбране (што не може бити кратак процес), морају решавати и актуелна питања одбране, чак и у оперативном смислу.

С обзиром на све релевантне околности у којима се наша земља нашла, а нарочито на размере и суштину промена насталих у њој и њеном окружењу, мора се поставити питање какав нам концепт одбране одговара. При томе се мора поћи од ноторне чињенице да је досадашњи концепт одбране превазиђен јер су измењене прилике којима је био прилагођен. Међутим, треба објективно утврдити колико је превазиђен, јер би сваки радикализам могао да буде не само штетан већ и немогућ под условом да постоји објективан однос према начелима тога концепта.

У стварању новог концепта одбране земље прво треба да се ослободимо оптерећења насталог под утицајем свега што се десило с нашим системом одбране. Постоји много разлога што непосредну расправу о новом концепту одбране почињемо освртом на питање нашег општег односа према концепцији одбране какав смо имали од распада СФРЈ. У нас се, под утицајем општих догађања и насталих прилика, десио психолошки удар, изражен као одустајање од свих начела КОНО. То се непосредно испољава и у неким већ публикованим тезама, с настојањем да се делује и на јавно мњење. Неке од њих апсолутизују улогу државе у одбрани земље, друге глорификују улогу професионалне војске, редуцирају одбрану на оружану борбу, а занемарују укупни отпор народа, чиме се доводи у питање народни карактер рата који би једино могли да водимо. Неке од тих теза некритички су се одразиле и на решења у Уставу СР Југославије.

Неке тезе се незналачки и некритички изводе из околности да се СФРЈ распала, што значи да њен систем одбране није успео да је сачува. Проблем није био у самом концепту, тј. систему, већ у политици и

основним претпоставкама на којима се систем одбране заснивао. Истина је да смо били склони фетишизирању ранијег система одбране. Сматран је најсавршенијим решењем, с највећим нивоом квалитета одбране у свим околностима, независно од односа снага. Тај систем је глорификован и као некакав наш оригинални концепт. Некритички је идеализован и идеологизован и сматран, на основу тога, оригиналним и савршеним.

Основна политичка грешка у нашем односу према систему одбране била је некритичност према његовом концепту и квалитету. У нас је било владајуће неодрживо очекивање у погледу степена мотивисаности грађана да бране земљу. Полазило се, наиме, од става, који је био канонизован, да је наш грађанин у свему идентификован са СФРЈ, да је она за њега највише добро, те да је спреман да је одсудно брани. Очигледно, радило се о заблуди којој су прилагођаване и све стручне, званичне и јавне оцене о стању одбране. Такав закључак је узиман као поуздан и засењивао је сваку озбиљнију и критичнију анализу и оцену тога стања. Шта више, и она истраживања која су имала амбицију да буду научна то, у ствари, нису могла бити јер су њихови резултати само „потврђивали“ политичке, односно политички пожељне оцене. Једноставно, нисмо неговали критички однос, већ однос апологетике – предвиђања догађаја била су непожељна. Тако, на пример, није познат случај да је – чак и после значајних вежби, масовних по учешћу људи и ангажованом материјалу, извођених на великом простору, а уз високе финансијске трошкове – рађена продубљенија анализа стварних резултата и искустава која би могла да одговоре на питање шта је вежба показала. И у том случају су доминирале политичке, а не стручне оцене. Још је мање могуће наћи пример да је после вежбе, или више њих, на основу продубљених анализа, урађена корекција у систему одбране, плану одбране или закону, односно другом пропису.

Ипак, највећа слабост наше одбране била је околност да је изостала одлучујућа претпоставка њене успешности. У ту претпоставку се слепо веровало и никада није доведена у питање. Она је била наша заблуда, а на њој смо стварали своје очекивање од одбране. Узимали смо као стварност, и то гранитну и грандиозну, нешто чега није било. Стога, тај концепт и тај систем нису имали никакву перспективу.

Основни проблем наше одбране, тј. наша велика заблуда, било је стање међунационалних, односно међурепубличких односа. У тим претпостављеним односима владајућа политика је налазила ослонац за своје уверење у поузданост нашег система одбране. Са садашње дистанце, с обзиром на све што се десило са СФРЈ, није тешко проценити да је сва невоља наше одбране најнепосредније условљена основном чињеницом да СФРЈ није желела већина њених народа. Елементарна је истина да ниједна људска заједница нема услова не само да се брани, него ни да уопште опстане уколико није израз потреба и на њима заснованих мотива оних који је чине. Та истина у случају СФРЈ никада није

признавана. Разуме се, када се радило о другим вишенационално структурираним земљама, били смо склони да тврдимо да су њихови међунационални односи пресудно важни за судбину земље. У нашем случају била је владајућа теза о непорочности тих односа, о Југославији као заједничкој потреби и вредности највишег ранга. Очекивало се да ће, као таква, бити брањена као заједничко и сопствено добро и да ће њена одбрана бити остваривана највећим могућим ангажовањем снага којима сваки народ, односно његове републике располажу. Таква уобразиља о стању међунационалних односа изражавана је синтагмом „братство и јединство“. При томе су до искључивости игнорисане све историјске чињенице које су могле да упозоре на фаталну опасност од њиховог игнорисања. Понашали смо се као да оне или нису постојале, или као да више нису актуелне, да су превазиђене. Жеља да односи буду такви прогресивна је и није спорна, али је спорна њихова глорификација у односу на стварно стање, тј. квалитет.

На основу онога што се десило са нашим системом одбране може се проценити да он не би био успешан ни у случају да је дошло до спољне агресије. Последњи догађаји су јасно показали да се СФРЈ ни у том случају не би могла одржати. Ту тезу потврђује више чињеница, а међу њима је основна она да би сваки агресор наступао по фамозној доктрини „*divide et impera*“. Стога би могла бити основана следећа теза: сваки агресор на СРЈ засигурно би рачунао на традиционалне међунационалне спорове и стога ниједан од њих не би доживео једнак отпор на деловима СРЈ, а негде би он и изостао. Колаборација с агресором била би сасвим извесна у свим варијантама. Стога би одбрана СРЈ и од стране агресије била заблуда, тим више ако се узму у обзир поуке из априлске агресије на Краљевину Југославију 1941. и чињеница да су потенцијални агресори исти, с тим аспирацијама и ослонцима на тлу СФРЈ. Јер, два кључна народа – Срби и Хрвати, ступили су – 1918. године у југословенску државну заједницу с потпуно различитим мотивима, који ни након 70 година нису изједначени.

Дакле, одбрана земље одлучујуће зависи од тога какво је њено унутрашње стање и колико се, као држава и као друштвена заједница, сматра општим добром њених народа и грађана. Тај емоционални однос, с рационалном основом, не може бити замењен ниједном другом вредношћу. Уколико изостане – ништа га не може надоместити, али неке друге претпоставке успешне одбране могу бити компензиране том вредношћу. Ако се једна заједница не жели – она не може опстати! То је истина која се не сме никада занемарити, па ни сада, када се још увек конституише нова југословенска државна заједница. Наиме, за дефинисање наше нове концепције одбране СРЈ пресудно је значајно питање како ће се уредити њени унутрашњи односи, а нарочито како ће се регулисати питање карактера савезне државе, односно положаја њених република. Стога искуства стечена последњих година морају бити јача од свих заблуда, а њима смо склони.

Да би држава била успешна у одбрани морају бити успешни сви њени значајни елементи. Јер, ноторно је историјско сазнање да се земља брани целином својих прилика, првенствено унутрашњих. Ако је неспорно у свим случајевима, свих заједница, да је одбрана земље поуздана онолико колико је економски, социјално и политички компактна, онда је јасно колико је значајно питање да ли ће се односи између република Србије и Црне Горе у новој држави заснивати на обостраним и једнако усмереним интересима, на начелима потпуне равноправности, солидарности и поверења. Јер, заједничка успешна одбрана могућа је само у условима поверења међу основним субјектима државне заједнице, а то су њени народи, односно, када је у питању савезна држава, њене републике. Тек су тада испуњени услови за оптимално мобилисање и ангажовање свих људских и материјалних потенцијала и свог простора. Оно чиме земља располаже мора бити ангажовано јединствено и према ратним приликама, независно од тога коме, тј. којој републици које снаге непосредно припадају. Све чиме земља располаже мора чинити њену снагу, тј. њен одбрамбени потенцијал. Због тога приликом заснивања новог концепта и система одбране СРЈ ставови о томе о каквој се државној заједници ради треба да буду потпуно јасни.

Према начелима раније концепције одбране, треба имати објективан однос. Јер, многа од њих нису наша оригинална решења, већ стандарди добро познати у савременом свету. У вези с тим, чињеница је да су та начела, на жалост, веома успешно примењивана у Словенији и Хрватској у току сецесионистичких оружаних активности против ЈНА, која је означена као окупатор, тј. противник њихових националних аспирација. Не може се, и не треба, порицати чињеница да је на тим подручјима дошло до релативно масовног ангажовања широких слојева хрватског и словеначког становништва, органа власти, органа у привреди и другим областима друштвеног живота. Основни услов који је при томе испуњен и који је то омогућио јесте чињеница да је већина припадника тих народа схватила борбу против ЈНА као свој највиши национални интерес. То је био мотив за позитиван однос према политици која их је покренула и ангажовала у ратним напорима.

У трагању за начелима, тј. за новим концептом одбране, требало би имати у виду следећа начела, од којих су многа била садржана у досадашњој концепцији наше одбране:¹

- СРЈ може водити само одбрамбени рат, у складу са словом и духом Повеље Уједињених нација;

- своје оружане снаге СРЈ може ангажовати на туђим територијама само према одлукама Савета безбедности, односно Генералне скупштине УН, и према Уставу СРЈ;

¹ Као што је познато, ми нисмо имали кодификована начела концепције о одбрани. Она су се идентификовала у политичким ставовима, законима, уставима, смерницама, резолуцијама итд.

– СРЈ се брани као целина, уз ангажовање укупних људских и материјалних потенцијала и свог укупног простора;

– одбрана земље се организује и остварује као целовит, трајан и компактан систем;

– одбрану независности, суверенитета, уставног поретка и територијалне целине земље остварује и гарантује Савезна Република Југославија. То је једна од њених основних функција;

– оружана борба је најважнији вид отпора у случају оружане агресије на земљу, а остварује се као јединствен процес, заједно са свим другим облицима отпора;

– Војска СРЈ чини јединствену оружану снагу земље;

– легалне су само оружане формације које се налазе у саставу Војске СРЈ и у саставу органа унутрашњих послова. Органи Војске СРЈ обједињавају дејства органа унутрашњих послова када изводе оружану дејства;

– оружане снаге земље имају приоритет у попуни људством и материјалним потребама, у превозу и проласку, тј. у коришћењу комуникација;

– одбрана земље је право, част и највиша дужност грађана СРЈ;

– нико нема право да потпише или призна капитулацију оружаних снага или њиховог дела, нити да потпише или призна окупацију земље или њеног дела. Издаја земље је тешко кривично дело. У одбрани земље ангажују се људски и материјални потенцијали независно од тога којем облику својине припадају;

– државни органи су непосредно одговорни за припрему, организовање и остваривање одбране земље;

– сви учесници у одбрани СРЈ дужни су да у свим околностима поштују начела међународног ратног и хуманитарног права;

– цивилна заштита и заштита животне средине јесу саставни делови система одбране земље;

– републике, аутономне покрајине и локалне самоуправне јединице, општине, предузећа, установе и организације остварују припреме за одбрану и учествују у одбрани земље према плановима за одбрану и одлукама надлежних државних органа, у складу са законом;

– организација одбране успоставља се на основу савезних прописа и одлука савезних органа који имају право инспекције и предузимања одговарајућих законом прописаних мера у случају неиспуњавања савезних прописа и одлука;

– начин организовања и функционисања органа државне власти у условима рата прилагођава се ратним условима према Уставу СРЈ и савезним законима;

– органи државне власти организују се на начин који обезбеђује континуитет државе у свим околностима и на свим просторима СРЈ према закону, плану одбране и условима;

– слободe, права грађана, политичких и друштвених организација и правних лица могу бити ограничени, ако то потребе одбране земље захтевају, према Уставу и закону;

– покушај сецесије или окупације дела територије СРЈ представља акт агресије на СРЈ;

– припреме грађана СРЈ за одбрану обухватају оспособљавање за оружану борбу и обављање задатака и планова значајних за дејства оружаних снага, за учешће у ваноружаним облицима отпора, за остваривање задатака у цивилној заштити, заштити животне средине и безбедности одбране, за настављање делатности у условима рата, непосредне ратне опасности и у ванредним ситуацијама. Припреме грађана за одбрану земље су обавезне, а утврђују се према закону;

– у правима и обавезама према одбрани земље сви су грађани једнаки. Обавезе према одбрани земље имају приоритет над другим обавезама грађана;

– одбрана земље, као највиша дужност грађана СРЈ трајна је и остварује се према постојећим условима;

– одбрана земље зависи од њених унутрашњих прилика – социјалних, економских и политичких, као и од њеног међународног положаја и угледа;

– систем одбране мора бити комплексан (да обухвата: одбрамбене активности, одбрамбене мере, послове одбрамбених припрема, снаге одбране и носиоце послова одбране) савремен, упоран, еластичан, мобилизацијски ефикасан, оптималан у погледу способности да обезбеди максимално и ефикасно ангажовање одбрамбених потенцијала земље, отворен и еволутиван, способан да обезбеђује приоритет оружане борбе и хуманост;

– према циљевима, начину организовања и остваривања, одбрана СРЈ заснива се на концепту наоружаног народа, тј. на концепту народног одбрамбеног рата. Што је земља демократскија, то је одбрана више народна;

– одбрана земље се остварује у свим околностима – уз савезничку помоћ или без ње;

– ангажовањем науке обезбеђује се поуздано предвиђање и унапређује ефикасност одбране;

– патриотизам је основ наше одбрамбене моћи, а одбрана земље је најузвишенији патриотски задатак свих људи (грађана) СРЈ. Однос према том задатку је најопштији критеријум њиховог патриотизма;

– функција система одбране је и одвраћање потенцијалног агресора;

– човек, грађанин, одлучујући је чинилац у одбрани земље;

– у моралној припреми људи за одбрану земље треба се ослонити на традицију и на савремена искуства света. Традиције ослободилачке борбе и одбрамбених ратова Србије и Црне Горе, као и искуства из НОР-а, имају трајну вредност. При вредновању традиција НОР-а треба

разлучити нашу антифашистичку борбу (борба против окупатора и квислинга) од садржаја који је имао елементе грађанског рата;

- позитивни човеков однос према циљевима рата основ је за очекивање његовог позитивног односа према задацима које има у одбрани земље;

- политичка хомогенизација друштва је трајна потреба и један од пресудних услова очувања његових основних вредности;

- успешно остваривање функције југословенске државе на унутрашњем и међународном плану спада међу најзначајније претпоставке њене успешне одбране;

- Војска СРЈ мора бити изнад свих политичких подела.

Унутрашњи односи у Војсци СРЈ имају пресудан значај за њену ефикасност. У њеном развоју морају се користити искуства двеју војски које су о томе традиционално водиле рачуна – Србије и Црне Горе. Једна од таквих претпоставки јесте прогресивна кадровска селекција, при којој је основна претпоставка стварна стручна и морална вредност кадра. Системом односа, као и ограниченим овлашћењима старешина, нарочито у кадровској политици и располагању материјално-финансијским средствима, треба искључити могућност појаве субјективизма у руковођењу и командовању у Војсци СРЈ. У оквиру тога, треба извршити одговарајуће корекције и допуне Устава СРЈ, а нарочито правосудну надлежност из Војске треба пренети у надлежност редовних судова, како би се могло остварити начело војне субординације и начело независности судова и тужилаштва. Исто тако, располагање материјално-финансијским средствима у Војсци СРЈ треба подвргнути одговарајућој, тј. савезној контроли, каква се остварује и у случају других савезних институција и организација.

Будући да ће наше политичке прилике још дуго бити нестабилне, између осталог и због тога што није довршен процес консолидације новог, вишестраначког политичког система, неопходне су посебне политичке мере како би се Војска СРЈ ефикасно заштитила од опасности њене (унутрашње) политичке поделе.

О наведеним основним идејама требало би водити рачуна у напорима да се што пре дође до меродавног става о скупу мера које треба предузети у вези с дефинисањем концепта одбране. Тај концепт треба да послужи као општа (политичка и стратешка) основа – платформа, с основним поставкама о томе како земљу треба организовати и припремати за одбрану. На тој основи треба развити систем одбране као „материјализовани“ израз таквих концепцијских начела. После дефинисања система одбране следи његово правно уређивање, како би се утврђена начела и решења учинила обавезним као целовити друштвени однос. Ревизију савезног и републичког устава требало би извршити – што се одбране земље тиче, после дефинисања њеног основног концепта и система одбране.